

Branche gehalveerd

IN EIGEN LAND ZIJN NAUWELIJKS NOG OPDRACHTEN, DUS EMPLOOI VOOR NEDERLANDSE ARCHITECTEN LIGT IN HET BUITENLAND

DOOR **KEES VAN DER HOEVEN**

IN 'T KORT

- Opdrachtendip teistert architecten
- Ook overheid keert zich af van sector
- Opdrachten vooral uit buitenland

Binnen de vaderlandse architectenbranche is somberheid troef. Waar de gemiddelde architect vorig jaar nog dacht met extra inspanning en ondernemende inventiviteit door de opdrachtendip heen te geraken, stelt men nu openlijk de vraag of het bureau het komende jaar wel zal kunnen overleven. Mede omdat het honorarium voor het schamele aantal nog lopende opdrachten met 30% is gedaald. Er staat dus een nieuwe shake-out voor de deur, maar de de Bond van Nederlandse Architecten (BNA) doet er als brancheorganisatie alles aan om de moed er bij de beroepsgroep nog in te houden. Hetgeen goed te is zien aan de positief getinte titels in het novembernummer van het BNA-Blad over de toekomst voor architecten: 'Als een Fenix uit de as' - 'Leren van de vorige crisis' - 'Kennis delen, kennis stapelen' - 'Creatief, deskundig, eigenwijs'...

Het wordt tijd voor een meer doeltreffende realiteitszin, want de actuele situatie wordt steeds alarmerender. Bedrijventerreinen en kantoorgebouwen staan inmiddels half leeg, de projectmatige woningbouw is bijna tot stilstand gekomen, banken en consumenten houden hun hand op de knip en ook de overheid schrappt eerdere bouwplannen en nieuwe gebiedsontwikkeling. De schrale bouwrestanten van de neo-liberale politiek in het afgelopen decennium zijn misschien nog het beste af te lezen aan de nieuwe namen van de vroegere bouwministeries: volkshuisvesting verdween (ook als woord) binnen het ministerie van Binnenlandse Zaken en wat er nog restte van de ruimtelijke ordening werd ondergeschoven bij het ministerie van Infrastructuur en Milieu.

FAAM

Met anderhalve man en een paardenkop wordt binnen I&M nog gewerkt aan een nieuwe Architectuurnota, maar de in twintig jaar opgebouwde faam van de Nederlandse architectuur zal straks nog slechts in het buitenland te gelde gemaakt kunnen worden. De op échte duurzaamheid

gerichte architectenbureaus kunnen nog juist zoetgehouden worden via de roep om herbestemming van de bestaande voorraad, maar ook daarvoor is nauwelijks geld beschikbaar. Minister Schultz laat ons in de infrastructuur zien dat je inderdaad meer kunt doen met minder; met strepen witte verf en groen verlichte pijlen bestemt ze de bestaande vluchtstroken eveneens tot snelweg en we mogen daar straks met z'n allen zelfs met 130 kilometer per uur overheen.

Nu de eerste bouwende partijen ook beginnen om te vallen (wat architecten niet tekenen, wordt ook niet gebouwd) is het interessant om over de schouder eens mee te kijken naar de beursgenoteerde Nederlandse bouwbedrijven, die immers via internationalisering en spreiding van soorten werk hun omzet en winst ook in deze mindere tijden redelijk op peil weten te houden. En inderdaad heeft de voorhoede van onze architectenbureaus de opdrachten in het buitenland al goed weten te vinden. Te beginnen met buurlanden België en Duitsland en langzaam maar ook gestaag groeiend in de rest van Europa, zoals in Scandinavië en het Verenigd Koninkrijk. Maar net als in eigen land is ook de Europese economische ontwikkeling zeer ongewis en zal de EU-bevolking niet groeien, maar uiteindelijk krimpen.

De uitbreiding van ons architectenwerk in het buitenland werd daarom vooral ook gevonden in oostelijke richting: via Rusland naar Azië, met Korea, China en India als gedachte groeimarkten. Het derde congres 'Architectuur 2.0' in de Rotterdamse Doelen, elke twee jaar georganiseerd door het Nederlands Architectuurinstituut (NAi) en de BNA handelde dit najaar dan ook over de kansen voor onze architecten in India en China. De ingevlogen Indiase en Chinese architecten lieten vooral zien hoe moeilijk het is om hun cultuur werkelijk te doorgronden, hetgeen inderdaad van de Nederlandse bijdragen viel af te lezen. Op de vraag in de afsluitende discussie of er meer kansen waren voor buitenlandse collega's, antwoordde de in India gewor-

telde architect Christopher Benninger vernietigend: 'Natuurlijk zijn er altijd opdrachten beschikbaar voor buitenlandse architecten, vooral voor diegenen die bereid blijken te zijn ruim onder onze eigen honorariumstandaard te komen werken.'

Het huidige kabinet surft mee op de internationale resultaten van onze architecten en designers door alsnog een economisch speerpunt te maken van die zogenaamde 'Creatieve Industrie' (die naast architectuur en design ook de mode- en gamingindustrie omvat). En zelfs het eerder genoemde NAI sloot kortgeleden contracten met een Chinese ontwikkelaar om onze grote ontwerpervaring in de woningbouw daar adequater te kunnen vermarkten.

Die nieuwe VOC-mentaliteit (toch?) zal de architecten in ons thuisland echter niet meer kunnen helpen. De branche is inmiddels gehalveerd, terwijl het aantal bureaus langzaam verdubbelt; eerder ontslagen architecten starten immers veelal hun zelfstandige ontwerppraktijk. Hier en daar zal via het groeiende particuliere opdrachtgeverschap nog wel een ontwerpopdrachtje voor een bescheiden woning te verwerven zijn en misschien is er ook in de zorg en het onderwijs nog wat te doen. En als antwoord op de roep om herbesteding kun je nu eenmaal niet elk leegstaand kantoorgebouw volstoppen met studenten of ouderen, dat houdt een keer op.

INNOVATIEF

Daarom zal er op alle niveaus - overheden, bouwbedrijfsleven, banken, beleggers - werkelijk innovatief beleid moeten ontwikkeld om uit de groeiende malaise te geraken. Vooral ook om te voorkomen dat die duizenden bouwkundestudenten al direct na hun studie moeten worden omgeschoold (hoewel met name architecten, met hun zo bijzondere combinatie van analytisch vermogen en creativiteit ook best elders inzetbaar zouden zijn).

In het kader van een thematische bespreking van onze architectonische toekomst is het tenslotte interessant om kennis te nemen van de visie van onze meest gelauwerde architect Rem Koolhaas en zijn Office for Metropolitan Architecture (OMA). Kortgeleden opende in de Barbican Gallery in Londen een grote overzichtsexpositie getiteld 'Progress' met recent werk en daaraan gekoppelde lezingen

en debatten. Koolhaas zelf gaf kort geleden op Cornell University USA en in Londen twee lezingen onder diezelfde titel. Hij besprak naast nieuwe ontwerpen ook de onderzoeksthema's die hem nu bezighouden en die zich richten op de grote problemen van Europa en de rest van de wereld (energie, voedselproductie, recreatie, onderwijs, bevolkingsgroei, bouw- en ruimtegebruik in stad en platteland). Tot besluit beantwoordde Koolhaas een enkele vraag uit de zaal: 'U signaleerde een paar verschrikkelijke ontwikkelingen, wat zouden architecten daar nu aan kunnen veranderen?' Zijn antwoord was interessant en bijna ouderwets idealistisch: 'Je kunt op dit soort ontwikkelingen op drie

Daarom zal er op alle niveaus werkelijk innovatief beleid moeten ontwikkeld om uit de groeiende malaise te geraken

manieren reageren: je kunt heldere kritiek formuleren, je kunt intelligente manieren vinden om die ontwikkelingen om te buigen of richting te geven, maar je kunt ook de oppositie kiezen door een utopische visie te ontwikkelen die precies het tegenovergestelde probeert te doen en die vanuit jezelf - bijvoorbeeld eerst op kleine schaal - tot stand proberen te brengen...' En daar ligt misschien wel de sleutel, die aanmoediging aan de architecten zelf. We hoeven natuurlijk niet met Rem 'terug naar Utopia', maar de geschiedenis heeft wel bewezen dat onze gebundelde denk- en ontwerpkracht, zoals ook te zien in de crisisdecennia van de voorbije eeuw, de Nederlandse architectuur telkens opnieuw succesvol op de kaart heeft weten te zetten.

De auteur is zelfstandig architect en oprichter van ArchitectenWerk, dat sinds 1996 informatie voor en over architecten op internet verzorgt (www.architectenwerk.nl). Van der Hoeven is tevens actief in de beroepsgroep, als voorzitter (van 2002-2006) van de Bond van Nederlandse Architecten, BNA en als organisator van de Architect van het Jaar Prijs. Tenslotte is hij redacteur van het Jaarboek Architectuur in Nederland.